

seminář

Ošetrovatelská péče pro neslyšící a zdravotnictví v ČR

23. - 24. března 2007

Vyšší odborná škola zdravotnická

Duškova 7, Praha 5

Program

Pátek 23. března 2007

14.00–14.45 (14.45–15.00 diskuse)

- Znakové jazyky v kontrastu
Radka Nováková

15.00–15.45 (15.45–16.00 diskuse)

- Specifické znaky, nepřímá pojmenování a fráze v českém znakovém jazyce
Petr Vysuček

16.00–16.30 – *Přestávka na občerstvení*

16.15–17.00

- *Vlastní jména v českém znakovém jazyce*
Radka Faltínová

17.00–17.45 (17.45–18.00 diskuse)

- *K ompenzační pomůcky, výukové programy pro výuku zankového jazyka*
Lenka Okroulíková

Sobota 24. března 2007

9.00–9.45 (9.45–10.00 diskuse)

- *Tlumočení znakového jazyka v ČR a úvod do komunitního tlumočení pro neslyšící*
Nad'a Dingová

10.00–10.45 (10.45–11.00 diskuse)

- *Zkušenosti z tlumočení znakového jazyka pro neslyšící v USA, Oklahoma*
Tim Curry

11.00–11.30 *Přestávka na občerstvení*

11.15–12.00

- *Umělecké tlumočení/tlumočení divadla a hudby*
Kateřina Červinková Houšková

12.00–12.45 (12.45–13.00 diskuse)

- *Kateřina Červinková Houšková + Tichá hudba*

Realizační tým

Nad'a Dingová

- koordinátor, tlumočnick ZJ

Pavlína Kubizňáková

- administrátor, moderátor

Jindřich Mareš

- IT technik, grafik

O nás

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (dále jen Komora) byla založena v roce **2000**. Komora je profesní organizace, která sdružuje jak tlumočníky českého znakového jazyka, tak i osoby, které samy tlumočnickou činnost nevykonávají, ale plně sympatizují s názorovými stanovisky a cíli Komory.

Naše **hlavní cíle** jsou shrnuty v následujících bodech:

- hájení zájmů tlumočnicků znakového jazyka, Znakové jazyky v kontrastu
- zvyšování úrovně profesionálního tlumočení do a ze znakového jazyka v České republice,
- vzdělávací činnost v oblasti tlumočení znakového jazyka ve formě kurzů, odborných seminářů a školení,
- tlumočení společenských a kulturních akcí s cílem začlenit neslyšící do dění ve většinové společnosti,
- tlumočení při úředních i soudních jednáních, kde by jinak mohlo dojít k vážnému poškození neslyšících,
- navazování a udržování vztahů s organizacemi podobného zaměření na národní a mezinárodní úrovni,
- šíření informovanosti o tlumočení znakového jazyka a související problematice u laické i odborné veřejnosti,
- vytváření výukových programů využitelných ve vzdělávání neslyšících dětí.

Stěžejním úkolem Komory je snaha o zkvalitňování tlumočnických služeb pro neslyšící v ČR tak, abychom se v tomto ohledu přiblížili úrovni běžné v zemích EU.

Komora pořádá osvětové a vzdělávací semináře a přednášky nejen pro tlumočníky, ale i pro širokou veřejnost. Jmenovat můžeme semináře pro pedagogy **„Odstraňování vzdělávacích problémů neslyšících dětí prostřednictvím kvalitnější komunikace“**, přednášku **„Tlumočnický pádem situace?“** či úspěšný a žádaný projekt **„Tlumočnický očima neslyšícího dítěte“**, jehož záměrem je obohatit okruh vzdělávacích aktivit neslyšících dětí a současně zajistit jejich informovanost v oblasti tlumočení již na základních školách.

Komora aktivně spolupracuje s Komorou soudních tlumočnicků, poskytuje konzultace a přednášky členům této profesní organizace, a tím přispívá ke zlepšení podmínek pro neslyšící při tak obtížných

situacích, jaké nastávají při soudním jednání, policejním výslechu a jiných podobných úředních jednáních.

Komora jako sdružení odborníků na problematiku tlumočení znakového jazyka je často oslovována při příležitosti tlumočení odborných přednášek a programů zabývajících se především problematikou neslyšících a osob se ztrátou sluchu. Z velmi úspěšných seminářů můžeme zmínit **„Svět nejen očima neslyšících“**, **„Brána do světa neslyšících I-II“** či **„Internet jako potenciální zdroj nových pracovních příležitostí pro neslyšící“**. Členové Komory také působí jako stálí **tlumočníci** denního studia **oboru Čeština v komunikaci neslyšících** na FF UK v Praze. Tlumočníci Komory tlumočí i specializované televizní pořady, vládní jednání, soudní procesy, ale i důležitá úřední jednání, při nichž by mohlo dojít bez jejich účasti k vážnému poškození osob s vadami sluchu.

Úspěšně se snažíme neslyšícím zpřístupňovat i různé kulturní události ze světa slyšících, jakými jsou koncerty a divadelní představení. Tlumočníci Komory opakovaně tlumočí benefiční koncert **„Večer tříkrálový“** v divadle ABC a charitativní koncert Českého národního symfonického orchestru **„Podepsáno srdcem“**. V současné době probíhá tlumočení několika divadelních představení. Nejúspěšnějším dosavadním projektem v oblasti divadelního tlumočení je představení **„Tracyho tygr“**, které vzniklo ve spolupráci s Divadlem Nablízko a které je tlumočené nejvhodnějším způsobem pro neslyšící - formou stínového tlumočení. V tomtéž divadle probíhalo do konce roku 2005 také další tlumočené představení, a to **„V melounovém cukru“**, jež bylo tlumočené formou zónového tlumočení. Dalšími tlumočenými divadelními inscenacemi jsou divácky úspěšná představení **„Perfect Days“** v Divadle Na zábradlí a představení **„Růže pro Algernon“** v Divadle v Celetné. Mnohé z těchto divadelních projektů jsou pro svou tlumočenou formu jedinečné nejen v České republice, ale i v Evropě. Tlumočeným představením vzniká prostor pro setkání dvou kultur, dvou jazyků, dvou odlišných světů - světa zvuků a světa ticha.

Dalším realizovaným projektem v kulturní oblasti byly dva ročníky „**Květinového plesu Neslyšících aneb Bavíme se s jarem**“, který vznikl jako výsledek spolupráce Komory a organizace neslyšících, Pevnost – České centrum znakového jazyka. Ples navštívilo několik set neslyšících i slyšících účastníků a právem se tento projekt zapsal mezi významné kulturní akce ve světě neslyšících.

Doposud největším a nejrozsáhlejším projektem Komory je vytvoření **systematické certifikace a uceleného systému studia tlumočnicků** – profesionálů, který je v současné době jediným vzdělávacím programem pro tlumočnický v České republice. Frekventanti mají možnost získat akreditaci ve třech profesích: tlumočnický českého znakového jazyka, transliterátor znakové češtiny a vizualizátor mluvené češtiny. V současné době Komora pracuje na vytváření výukových materiálů pro tento systém vzdělávání, jelikož v České republice žádné podobné materiály pro vzdělávání tlumočnicků pro neslyšící neexistují.

Členové Komory rovněž pravidelně publikují nejen v časopisech určených sluchově postiženým (např. Gong a Unie), ale o své zkušenosti se dělí i v odborných časopisech (např. Speciální pedagogika, Tlumočení a překlad) či v denících a popularizačních tiskovinách určených nejširší veřejnosti.

Komora jako jediná z českých organizací je **řádným členem organizace EFSLI** (Evropské fórum tlumočnicků znakového jazyka), která sdružuje tlumočnický znakových jazyků z téměř všech evropských zemí. Ze stávajících organizací se rovněž jako jediná snaží o rozlišování jednotlivých tlumočnických specializací a celkovou profesionalizaci tlumočnických služeb.

Komora při svých aktivitách spolupracuje s dalšími organizacemi a institucemi. Odborná spolupráce byla navázána s Ústavem translatologie v Praze, s organizací Pevnost – České centrum znakového jazyka, s Komorou soudních tlumočnicků s Ústavem českého jazyka a teorie komunikace, které se podílejí na vzdělávání tlumočnicků v rámci Certifikačního vzdělávacího programu. Významnou událostí je uzavření partnerství mezi Komorou a EFSLI. Jedním z cílů tohoto partnerství je podpora vzdělávání našich tlumočnicků za účelem zvýšení úrovně tlumočnické profese.

Znakové jazyky v kontrastu

Znakové jazyky v kontrastu

Bc. Radka Nováková
23. 3. 2007
Ošetřovatelství pro neslyšící ve zdravotnictví ČR
Dušková 7, Praha 5

Kontrastivní přístup jazyka

- Kontrastivní přístup jazyka zkoumá dva jazyky, které si nejsou podobné. V našem případě ZJ a mluvený jazyk mají zcela jinou povahu existence a nejsou si vůbec podobné.
- Mluvený jazyk – audioorální = slyšíme a mluvíme
- Znakový jazyk – vizuálněmotorický = vidíme a pohybujeme se

Kontrastivní přístup jazyka

- Co mají společného ZJ a MJ?
 1. Definiční rysy přirozeného jazyka
 2. Strukturovanost
 3. Funkce, účel
 4. Osvojování
- Co je rozdílné mezi ZJ a MJ?
 1. Trojrozměrný prostor (3D)
 2. Simultánnost
 3. ZJ nemá psanou podobu
 4. Způsob existence

Poměr dvou jazykových systémů

Český jazyk	Český znakový jazyk
Situace A	
+	+
Situace B	
+	-
Situace C	
-	+

Pozn. + = přítomnost (nějakého) prostředku /postupu
- = nepřítomnost (nějakého) prostředku /postupu

Situace A

(obě mají oba jazyky společné)

- pojmenovávají se jedinečné „objekty“ – vlastní jména (univerzálie)
- existuje zvláštní situace v ČZJ týkající se vlastních jmen osobních (více kol. Radka Faltínová „Vlastní jména v ČZJ“)

Situace B

(čeština „má“, český znakový jazyk „nemá“)

- Gramatická kategorie rodu
- Gramatická kategorie čísla
- Gramatická kategorie pádu
- Gramatická kategorie času
- Sponová slovesa

Znakové jazyky v kontrastu

Situace C

(čeština „nemá“, český znakový jazyk „má“)

- Nemanuální složka (mimika, pohyby a pozice hlavy a horní části trupu) jako součást gramatického systému:
 - Kladné x záporné oznámení
 - Otázky doplňovací (kdo?, proč?, co?,...)
 - Otázky zjišťovací (odpověď na otázky ANO nebo NE)
 - Podmínkové věty
- Vyjadřování prostorových vztahů
- Klasifikátory
- Inkorporace
- Specifické znaky (více kol. Petr Vysuček)
- Nepřímá pojmenování (více kol. Petr Vysuček)

Inkorporace (včlenění)

- podstatné jméno+číslovka *Př: 20kč, 10let, 9. třída*
- zájmeno+číslovka *Př: my dva, vy tři, oni pět*
- podstatné jméno+přídavné jméno *Př: krátké vlasy, malé auto, velký dům, tlustá kniha*
- sloveso+příslovce *Př: rychle/pomalů ukazovat, hrozně řvát, těžce pracovat*
- sloveso+podstatné jméno *Př: pít sklenicí/rukou; jíst jablko/kukuřici*
- sloveso+zájmeno *Př: dám ti, vrátí mi, řekne ti*

Specifické znaky

Specifické znaky, nepřímá pojmenování, fráze v ČZJ

Ošetřovatelství pro neslyšící ve zdravotnictví ČR
Petr Vysuček – Praha, 23. 3. 2007

Specifické znaky

- SZ jsou mezi neslyšící populací značně rozšířeny, patří do jejich mateřského jazyka, jsou součástí gramatiky českého znakového jazyka.
- Jejich výskyt je tak častý, že se objevuje i několik specifických znaků v jedné odpovědi.

Specifické znaky

- SZ tvoří v rámci znakového jazyka zvláštní skupinu znaků, které se vyznačují tím, že v sobě nesou velmi často nějakou jak emoci, jak negativní, vyjadřují různé stavy lidské psychiky, osobní postoj mluvčího k někomu k něčemu, či jejich hodnocení.

Specifické znaky

- SZ se skládají ze dvou částí. Nejsou vytvářeny pouze rukama (**manuální část znaků**), ale na produkci sdělení se podílejí i výraz obličeje a pohyby horní části těla (**nemanuální část znaku**). Tak lze docítit toho, aby při produkci bylo vyjádřeno několik významů najednou.

Specifické znaky

Specifické znaky

- Při popisu specifických znaků hraje důležitou roli skutečnost, že jejich součástí je právě specifická nemanuální složka.
- Součástí nemanuální složky je mimika, pohyby horní části těla a znaky obsahují velmi často určitý orální komponent.

Specifické znaky

- Orální komponent znaku není odvozen z mluveného jazyka. Bez příslušného orálního komponentu specifický znak pozbývá smyslu, je agramatický. Orální komponent (vypláznutý jazyk, široce otevřená ústa, pevně zavřená ústa, vibrující rty...)

Specifické znaky

- Význam specifických znaků se vyjadřuje spíše abstrahováním z různých situací, v jejichž kontextu se znak používá. Při překladu znaku se vychází z tohoto významu a dále je upravován podle konkrétního kontextu.

Specifické znaky - Problematické aspekty

- V České Republice není dosud problematika specifických znaků zpracována, neexistuje o nich žádná odborná literatura.

Specifické znaky - Problematické aspekty

- SZ nejsou zmiňovány ani v žádném slovníku českého znakového jazyka. To je důvod, proč slyšící populace, která se učí znakovém jazyku, popřípadě ho ovládá, nerozumí Neslyšícím, neboť v kurzech „znakového jazyka“ se specifické znaky nevyučují.

Specifické znaky - Problematické aspekty

- Vznik specifických znaků není jasný. Nejsou o něm žádné písemné důkazy u nás, ani v zahraničí.

Specifické znaky

Specifické znaky - Problematické aspekty

- Jednou z možností, jak specifické znaky vznikaly, je, že Neslyšící byli ve většině případů izolováni od společnosti, děti byly umístěny do Ústavu pro hluchoněmé, a vytvářeli si tak „vlastní znaky“, aby jim slyšící okolí schopné částečně ukazovat, nerozumělo.

Nepřímá pojmenování, fráze v ČZJ

- Voják
- Zdravý
- Nemoc
- Čert
- Venkov
- Infarkt
- Mrtvý

Nepřímá pojmenování, fráze v ČZJ

- Druhý program
- Vlák ujel
- Telefon
- Děda
- Sociální případ
- Spí
- Hrob

Vlastní jména v ČZJ

Jmenné znaky v ČZJ

Radka Faltínová

23.3.2007

Dobrý den

Vlastní jména v ČZJ

Diplomová práce

- **Obor:** Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy
- **Vedoucí diplomové práce:** Prof. PhDr. Alena Macurová, CSc.
- **Praha 2005**

Zkratky, termíny

- **ZJ** = znakový jazyk
- **MJ** = mluvený jazyk
- **ČZJ** = český znakový jazyk
- **JZ** = jmenný znak, návrh překladu z anglického „name sign“
- **Propria** - vlastní jména
- **Propriální akty** – pojmenovací akty, získávání jména a dávání jména
- **Neslyšící x neslyšící**

Neslyšící x neslyšící

Neslyšící x neslyšící

- **Neslyšící (Deaf)**
 - Člověk, který má nejen sluchovou ztrátu, ale identifikuje se s ostatními Neslyšícími v komunitě (mají společný jazyk, sociální a kulturní zvyklosti, zážitky a zkušenosti apod.)
- **Komunita Neslyšících (Deaf Community)**
 - Společenství lidí, kteří užívají znakový jazyk a mají respekt ke kulturním odlišnostem Neslyšících
 - Většinou Neslyšící; podle různých teorií i slyšící osoby: tlumočníci, rodiny, soc. pracovníci, učitelé, děti nesl. rodičů (tzv. CODA)

Cíl diplomové práce

- Vytvořit klasifikaci proprií v ČZJ
- Získat základní poznatky o sociálních a kulturních aspektech proprií v českém znakovém jazyce
- Shrnout dosavadní výsledky zahraničních výzkumů proprií v různých znakových jazycích a shromáždit základní propriální materiál v ČZJ

Výzkum

- Materiál byl získán metodou rozhovorů se **17 neslyšícími respondenty** (natočeny na videokameru)
- Videonahrávky obsahovaly **305 JZ**
- JZ → rozčleněny do **kategorií**
- **CD-ROM:**
 - 305 jmenných znaků
 - 62 delších úseků, v nichž se neslyšící respondenti vyjadřují k sociálním a kulturním aspektům JZ v komunitě českých Neslyšících.

Vlastní jména v ČZJ

Antroponyma – vlastní jména osob

- Oblast, z níž můžeme získat mnoho informací nejen jazykového, ale také kulturního a sociálního charakteru.
- Každá sociální skupina užívá a vymezuje jména trochu jiným způsobem.
- Pro Neslyšící je jméno důležité pro vytvoření sociální i personální identity, která je podmíněna jazykem a vztahy s ostatními Neslyšícími. Získat jméno znamená vstoupit do úzce vymezené společnosti. Je to jev, který svědčí o specifických sociálních normách komunity Neslyšících.

Neslyšící užívají dva soubory jmen

Oficiální jména MJ

- Neslyšící je získali při narození v dané zemi. Tato jména jsou formálně vyjádřena mluveným jazykem dané země a používána k identifikaci jedince.

Jmenné znaky

- Osobní vlastní jména v ZJ. Neslyšící v ČR disponují v rámci svého vlastního přirozeného jazyka (ČZJ) také souborem jmenných znaků, systémem propriálně pojmenovacích aktů a vlastními pravidly pro užívání jmen v komunikaci. To vše se v mnoha aspektech odlišuje od jmenných systémů mluvených jazyků i od jmenných systémů jiných znakových jazyků.

„Lingvistův sen“

"Jmenné znaky jsou lingvistův sen."

(americký lingvista ZJ S. Supalla, 1992)

JZ jsou komplexní:

V jediném jmenném znaku jsou koncentrovány informace o struktuře znakového jazyka, o komunikačních strategiích jeho uživatelů, o jejich kulturních normách i kognitivním zázemí, o způsobu jejich jazykové invence a humoru atd.

Zahraniční výzkumy JZ

- americký ZJ
- britský ZJ
- novozélandský ZJ
- finský ZJ
- quebecký ZJ
- ZJ v Adamorobe
- čínský ZJ
- nizozemský ZJ
- ugandský ZJ
- ZJ v Mali
- švédský ZJ
- řecký ZJ

Na toto téma existuje jen málo studií. Výzkumy se většinou zabývají původem JZ.

Metody výzkumu JZ

- Zahraniční výzkumníci volili metody: dotazník (na základě mluveného jazyka), pozorování (vlastní zkušenost), rozhovor (ZJ), excerpty z textů v ZJ
- Vzhledem k tomu, že se v mé práci jedná o základní vzhled do problematiky vlastních jmen v ČZJ, zvolila jsem metodu rozhovorů s respondenty (17 osob). Respondenty jsem natáčela na videokameru. Analyzovala jsem jejich projev a vybrala všechny jmenné znaky, které se v nahrávkách objevily. Také jsem vybrala další relevantní informace o JZ a přidala je na CD-ROM.

Co je to vlastní jméno (proprium)

- Trask (1997, s. 177): říká, že jedinou funkcí jména je odlišit nějakou individualitu, osobu, místo, věc.
- Stokoe (2001, s. 68.): vyzdvihuje ve své práci pragmatickou kvalitu vlastního jména, rozměr, kterým vlastní jméno odkazuje k objektu.
- Šrámek (1999, s. 11n.): 2 hl. aspekty jmen:
 - aspekt pojmenovací
 - aspekt komunikační
 - spojuje je aspekt funkční. K těmto aspektům se váží pravidla, jimiž se řídí vznik a komunikační fungování vlastních jmen, i strukturní vztahy mezi jmény.

Vlastní jména v ČZJ

Vlastní jména: 3 roviny

- **Šrámek:**
- **Rovina objektů, jevů a vztahů –**
 - z komunikačních důvodů některá mimojazyková fakta pojmenováváme vlastními jmény
 - objekty reálné (Novák, Blažejovice, Hilton) i jevy (Vánoce, Kutnohorský dekret)
- **Rovina faktů jazykové povahy**
 - sem spadají jazykové jevy, které umožňují vznik vlastního jména jako jazykové jednotky
- **Rovina faktů komunikační povahy**
 - jak se vlastní jména používají v komunikaci

Jak vzniká vlastní jméno

- **Výběr objektu** k pojmenování
- **Zvolení motivu** (vlastnosti objektu, jevu), na jehož základě vznikne vlastní jméno
- **Volba jazykových prostředků** k vyjádření tohoto motivu – tak vznikne konkrétní vlastní jméno
- **Ověření vhodnosti** vlastního jména v komunikaci

Funkce vlastního jména

Šrámek, Knappová a další:

- Odkazuje - reference
- Rozlišuje a individualizuje
- Asociuje, evokuje
- Zařazuje do společenských souvislostí
- Charakterizuje – u popisných vlastních jmen, která obsahují význam
- Vyjadřuje emoce, působí

Kulturní aspekty antroponym

- ❖ Antroponymum = osobní vlastní jméno
 - ❖ Osobní vlastní jméno označuje člověka jako výlučnou a neopakovatelnou bytost. Osoba bez jména je nepředstavitelná, rozplývá se a nedá se zařadit do žádného kontextu. Z tohoto zvláštního jevu vyplývá rovněž zvláštní role osobních vlastních jmen (antroponym) v kulturách různých lidských společenství.
- ❖ Jméno jako symbol osobní identity
 - ❖ také Trost (1975): Každá společnost dává svým členům jména. Některé primitivní společnosti (např. australští domorodci) osobní jména tají, nebo mají tajná jména známá jen zasvěceným členům skupiny. V některých kulturách je tabu osobní vlastní jména vyslovovat.
- ❖ Motivace jmen může být různá, vždy však konkrétní osobu vymezuje vůči ostatním

Vlastní jména existují ve všech mluvených i znakových jazycích

- **Vlastní jméno je jazykovou univerzálií**
 - Vlastní jména se objevují se ve všech mluvených jazycích.
- **Mluvené a znakové jazyky sdílejí jazykové univerzálie**
 - Tyto jazyky jsou jinak kódovány; mluvený jazyk audioorálně, znakový jazyk vizuálně-motoricky.
 - Znakové jazyky jsou jazyky přirozené a jejich systém je podobný jako systém jazyků mluvených, tedy i ve znakových jazycích se setkáme s vlastními jmény.
 - V tvorbě i užívání těchto specifických jazykových jednotek lze najít určité shody i odlišnosti mezi mluvenými a znakovými jazyky.
 - Kulturní rozdíly existují i mezi propriální pojmenovacími normami obou společenství - slyšících a neslyšících lidí.

Typy antroponym v našem kulturním kontextu

Křestní jména

- V ČR rodiče volí křestní (rodné) jméno **podle svého přání** a v souladu s legislativními předpisy
- Většinou z **kalendáře + speciální slovníky**, v nichž jsou shromážděna dostupná křestní jména
- Křestní jméno určuje **identitu jedince**, funguje jako jakýsi „*průkaz totožnosti, sociální a konvenční příznak či index osoby*“ (Knappová 1996-7, s. 52).
- Výběr křestního jména
 - vkus a mění se záliby společnosti – „**módnost**“
 - **dědičnost** tradičních křestních jmen, kdy je jedno jméno přenášeno v rodině z generace na generaci.
 - Knappová uvádí, že v Centrálním registru obyvatelstva bylo v roce 1990 v celém Československu 12 tisíc jmen, ale autorka ve své studii odhaduje volená jména na tisíc.

Vlastní jména v ČZJ

Typy antroponym v našem kulturním kontextu

Příjmení

- Příjmení, neboli rodinná jména, označují vztahy mezi osobami spjatými příbuzenským svazkem.
- Vznik příjmení
 - Lidé byli nejprve označováni pouze jedním jménem; příjmení vznikala postupně jako přídomek, nesoucí přídavné informace k prvnímu, křestnímu jménu
 - Podle Moldanové (1983, s. 15) je českých příjmení přes 40 000.
 - Nejčastější česká příjmení jsou **Novák** (1 % české populace); **Novotný** (také **Nový**, **Nováček** – všechna tato jména vycházejí významového rysu „nově přichozí“, který byl zřejmě u mnoha osob rozlišovacím rysem); dále **Svoboda** (relevantní významový rys „svobodný“, není poddaný); **Dvořák** (na rozdíl od zbytku vesnice vlastnil selský dvůr); **Černý** (v Čechách nápadný).

Možné motivace příjmení

- **příjmení ze jmen osobních**
 - (Filipovský, Jurajda, Beneš)
- **příjmení ze jmen místních**
 - (Kolín, Kutnar, Čáslavský)
- **příjmení ze jmen národů, zemí, krajů**
 - (Charvát, Švejda, Pražák)
- **příjmení podle polohy, druhu bydliště**
 - (Chalupa, Podskalský, Zalabák)
- **příjmení podle vlastností tělesných, duševních, věku**
 - (Pokorný, Vnouček, Vlasák)
- **příjmení podle sociálního rozvrstvení, právních vztahů**
 - (Vejvoda, Dragoun, Poddaný)
- **příjmení z názvů řemesel, činnosti člověka**
 - (Kolář, Pastýřík, Žák)
- **příjmení z názvů živočichů a rostlin**
 - (Kačer, Ryba, Jedlička)
- **příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů**
 - (Podzimek, Mráz, Svačina)
- **příjmení z označení různých dějů**
 - (Dokulil, Klapálek, Hrejsemnou)
- **příjmení ze slov nesklonných, příslovcí a citostovců**
 - (Chalabala, Šup, Netřeba)

Příjmení z obecných jmen

- Moldanová (1983) popisuje a přikládá mnoho skupin:
 - **příjmení podle místa v lidském kolektivu** (sociální skupiny: Hrabě, Dvořák; funkce a úřady: Rychtář, Fojt; vojenské hodnosti: Jenerál, Dragoun)
 - **příjmení podle zaměstnání** (řemesla: Klempíř, Zvonář; nástroje: Jehlička, Kladivo)
 - **příjmení podle charakteristických rysů fyzických** (tělo: Dlouhý, Hlavatý; vzrůst a věk: Pacholík, Hoch)
 - **příjmení podle charakteristických rysů psychických** (vlastnosti: Krikava, Pokorný), **příjmení podle příbuzenských vztahů** (Synek, Schovaneček)
 - **příjmení podle místa** (Palouček, Potůček); **příjmení podle jídla** (Smetana, Otruba)
 - **příjmení podle věcí** (Flaška, Kostka, Popel, Bačkora)
 - **příjmení podle události** (příjmení z celých vět: Voslosobě, Zlamajelito; ze sloves: Koupil, Hrabal)
 - **příjmení podle pověry či náboženství** (Bubák, Hastrman; Kain, Prorok, Žid)
 - **příjmení podle přírodních jevů** (zvířata: Křeček, Brabec; květiny: Fiala, Růžička; názvy nerostů; nebeských těles).

Vznik příjmení – metafora, anekdota

- Často při vzniku jmen i metafora
 - Hedvábný - člověk s hebkou pleť, ale také člověk s milými, příjemnými způsoby.
 - Na základě přirovnání mohla vzniknout i další jména: Buchtla (pekař, nebo líný člověk?), Sejrek (vyráběl sýry, nebo byl blbý?).
- Eisner (1997, s. 210): jména často obsahují anekdotu
 - příjmení vznikla ze sloves - silný dějový náboj. Typ Kyapil, Skopal, Skácel, Přecechtěl - lze si představovat různé anekdotické příběhy.
- Téma (1990, s. 79): důležitý je důvod, motivace
 - „U deapelativních příjmení není nejdůležitější, z čeho dané příjmení vzniklo, ale proč se tak stalo. (...) Lidé se při pojmenovacím aktu řídili instinktem, tradicí, vztahem k dané osobě a jejím vlastnostem tělesným a duševním, postavením ve společnosti, vykonávanou prací, zálibami, polohou domu apod.“

Větná příjmení („větné přezdívký“)

- popudem ke vzniku - příhoda, výrok nositele jména
- „živější“ motivace, která je vlastní také deskriptivním jmenným znakům.
- sporné povahové rysy a události v životě člověka, ne vždy pozitivní
- tato schopnost zachytit událost, výraznou situaci, či nápadnou vlastnost nositele je vlastní deskriptivním jmenným znakům v ZJ

Mastihuba, Přecechtěl,
Masojidek, Strojnostěl,
Ontověděl, Domudu,
Copíše, Vitámvás,
Darmopíši, Hladomře,
Dobřeschovej, Sed'rovně,
Cedivoda, Klatisvět,
Zlamjelito, Strašpytel,
Lamželezo, Přetrhdílo,
Smrdírobota, Kosthoří,
Nejezchléb, Voběsilpivo,
Traptělo, Dřevohryz,
Drždobře, Sedskoně,
Vyžraljinak, Nevím
Vratšezase, Víme

Typy antroponym v našem kulturním kontextu

Přezdívká

- přezdívký většinou vyjadřují typické vlastnosti označované osoby
- motivace: příjmení, tělesná vlastnost, duševní vlastnost, příhoda, způsob mluvy, oblíbená slova, záliby,
- profesní a zájmové přezdívký, přezdívký ve škole...

Vlastní jména v ČZJ

Antroponyma v jiných kulturách

- ✱ Řecko: „škádlivá jména“ - příjmení „Velké uši“
- ✱ Indiánské kmeny v Severní Americe
 - ✱ Informace o svém majiteli; metaforičnost, spirituální prvky
 - ✱ **Příklady:** Malá žena; Můj starý hrnec; Náš pejsek; Koňská uзда; Cerv; Vyje celou noc; Bílá bizoní žena; Ten, který se zjevil; Ohňový vík; Dlouhá brada; Její matka ji jako malou udeřila po zádech; Mrak, který vypadá jako muž na koni
- ✱ Africký kmen Xhosa
 - ✱ **Příklady:** Bůh je s námi; Vzkvétáme; Černý pták; Dům plný mužů; Brzy ráno; Zatmění slunce
- ✱ Arabská osobní jména
 - ✱ **Příklady:** Náhrada; Otec v době porodu zbankrotoval, Úspěšný, Pohrobek ženského rodu; Čtvrtá; Přání; Bouře; Hlas holubice; Plod Henny; Meč státu; Nejdražší z nich (ze sester); Uděl (čekali chlapce); Líný

Jmenné znaky

- „Po celém světě se v komunitách Neslyšících běžně užívají jmenné znaky (sign names, name signs) pro členy těchto komunit.“
- Jmenné znaky dostávají členové komunit od jiných Neslyšících v různých fázích svého života. Tato jména se liší od jmen legálních, jmen mluveného jazyka, která dostali od rodičů při narození.“

(McKee a McKee, 2000, s. 3)

Vznik JZ

- JZ vznikají tam, kde se stýkají Neslyšící v rámci určitého sociálního celku.
 - Prvním takovým místem v životě jedince je škola. Ve škole pro sluchově postižené vznikají JZ nejčastěji – tento jev lze přirovnat ke vzniku přezdívky v běžných školách. (srov. McKee a McKee 2000)
- Deskriptivní JZ – nejčastěji vznikají popisem nápadného rysu ve vzhledu či v chování člověka
 - Popis člověka je v podstatě univerzální prostředek pro označení osoby, kterou neznáme. Deskriptivní znaky, které vznikají původně z delšího popisu osoby, případně ze znázornění nějaké příhody, procházejí časem změnami a zjednodušením. Nakonec se ustálí jeden definitivní JZ.

Rozdíl mezi JZ a jmény v mluvených jazycích

- materiální existence JZ a jmen MJ
 - rozdíl vyplývající z rozdílné podstaty obou jazyků
- JZ = jeden výraz, tvoří zdvořilost, stylisticky pozmeněné formy (Supalla 1992)
- JZ nejsou užívány k upoutání pozornosti (oslovování) a nemají funkci konativní – adresnou (nepoužívají se ve 2. osobě)
- JZ nejsou, na rozdíl od jmen MJ, závazné, povinné (Dubuisson a Desroisiers 1994, s. 250) – ? ale je to jazyková univerzálie, pragmaticky nutné k odkazování a identifikaci osob
- JZ jsou užívány v nepřítomnosti označované osoby, nebo pokud se o ní hovoří ve 3. osobě

Klasifikace JZ

- Supalla (1992) poprvé rozdělil JZ podle jejich motivace
- Ostatní autoři většinou vychází z jeho klasifikace
- Uvádí jako hlavní tyto skupiny:
 1. JZ arbitrární (arbitrary)
 2. JZ deskriptivní (descriptive)
 3. JZ kombinované (combined)

Klasifikace JZ – Obecné/tradiční JZ

I. Obecné/ tradiční jmenné znaky (31)	A. Souvislost s legendami o svatých (8)
	B. Na základě mluveného jazyka (2)
	C. Jiná motivace (8)
	D. Nejasná motivace (9)
	E. Modifikované (4)

Vlastní jména v ČZJ

Obecné/tradiční JZ – výklady respondentů

- **LUDMILA:** „Uvazuje si smyčku pod krkem, protože ji uškrtili.“
- **MARIE:** „To je kvůli Ježíškovi, on měl rány v dlaních.“
- **PETR:** „Petr, to by snad měl být nějaký muž, který osvobodil chudé lidi, zavřeně v nějaké kobce – měl klíč a podle toho je ten znak. Podle Bible. Jestli je to opravdu tak, to nevím, ale říká se to.“ Jiný informant: „PETR se ukazuje podle „klíče“.“
- **ŠTĚPÁN:** „Má znak tento (bušení pěstmi do hrudi), protože kdysi byl mučen tak, že po něm lidé házeli kameny. Až zemřel. To se kdysi opravdu stalo, ten příběh. Je to náboženský příběh. Ten znak je hodně starý, vznikl právě podle této epizody ze Štěpánova života.“
- **DAVID:** Pomocný artikulační znak pro hlásku D
- **MICHAL/MICHAELA:** „To je podle zkráceného Míša, jako medvěd Míša. Tak se ukazují všechny Michaely.“

Klasifikace JZ – JZ závislé na MJ

II. Jmenné znaky závislé na mluveném jazyce (117)	A. Inicializované (53)	1. Podle křestního jména (35)	Přetvářka abecedy (37)
		2. Podle příjmení (12)	Přetvářka abecedy (39)
		3. Podle křestního jména i příjmení (3)	Pomocné artikulační znaky (72)
	B. Transliterované (64)	1. Doslovný překlad příjmení (13)	Přetvářka abecedy (4)
		2. Kalky – mylný překlad jednoho nebo více částí jména mluveného jazyka (49)	Podle křestního jména (7)
		3. Na základě podobnosti jména mluveného jazyka s jiným slovem mluveného jazyka (47)	Podle příjmení (3)

JZ závislé na MJ – Inicializované

- **B: Barbora:** B dvojruční prstová abeceda.
- **D: Diana:** D dvojruční prstová abeceda.
- **K: Klára:** K jednoruční prstová abeceda.
- **LENKA:** L tvar ruky stejný pro jednoruční i dvojruční abecedu, na bradě, opakovaný pohyb od brady ven.
- **SÁRA:** Pravá ruka naznačí písmeno S.
- **O: Okrouhlíková:** O jednoruční prstová abeceda.
- **G: Geletová:** Pomocný artikulační znak pro hlásku G, pravá ruka klepne do krku ze předu.

JZ závislé na MJ - Transliterované

- **Doslovný překlad příjmení**
 - **BERAN:** Beranová.
 - **ČERNÁ/ČERNÝ:** Černá
 - **HRDINA:** Hrdinová
 - **HRUBÁ:** Hrubá
 - **MOUKA:** Moučka
 - **NEBE:** Nebeská
 - **POLSKO:** Poláková
 - **PROCHÁZKA:** Procházka
 - **PTÁK:** Ptáček
 - **SLUHA:** Komorná
 - **VESELÝ:** Veselý
 - **ZATLOUKAT:** Zatloukalová
 - **ZELENÁ:** Zelená

JZ závislé na MJ - Transliterované

- **Kalky – mylný překlad jednoho nebo více částí jména mluveného jazyka (8)**
 - **A-NE-TA:** Aneta
 - **MYŠ: Michaela:** „Protože se jmenuje Michala – Míša, to je jako „myš“.“
 - **VESTA: Vesta:** Homonymní s cizím křestním jménem Vesta.
 - **HEJ-NOVÁ: Hejnová:** Složeno ze znaků „hej“ – jako „zavolat k sobě“ + „nová“
 - **LES: Lešková:** „To jsem se divila, ale dotyčný Neslyšící mi to vysvětlil, že naše příjmení je podobné slovu „les“. Já jsem mu vysvětlila, že máme v příjmení „leš-“, ne „les“. To mě opravdu překvapilo. Ale to se moc neukazuje.“
 - **MÁ-TUŽKA-KOV: Matušková**
 - **PŮL-PÁN: Půlpán**
 - **TETA: Tetauerová**

JZ závislé na MJ - Transliterované

- **Na základě podobnosti jména mluveného jazyka s jiným slovem MJ**
 - **FERDA: Fedor (MOTÝLEK NA KRKU):** „Podle křestního jména Fedor. „To připomíná toho mravence Ferdu, ten měl takovou masť.“
 - **ČERVENÝ: Cervinka**
 - **HOLÝ: Holcová**
 - **HOMOSEXUÁL: Homolová**
 - **HORY: Horáková**
 - **HORET: Hořáková**
 - **HUDBA: Hudáková**
 - **CHUDÝ: Chudomelová.**
 - **JÍDLO: Nejedlová**
 - **KALENDÁR: Kalendová:** „Protože její jméno připomíná slovo „kalendář“.“
 - **KLEČET: Klečka.**
 - **KLÍČ: Klečka.**
 - **KOČKA: Macurová:** „Kvůli části svého jména M-A-C...jak to vlastně souvisí s kočkou...aha, už vím, macurek je podobné jako kocour...“ Jiný informant: „To je podle jejího příjmení Macurová, že je to jako kočka, černá kočka.“
 - **KOUŘIT: Kouřimský**
 - **SKOČIT: Doskočilová**
 - **SMÍCH: Směšná**
 - **VOJÁK: Vojnar**
 - **ZPÍVAT: Laláková:** „Je to jako „lálá“, hudba, zpěv.“

Vlastní jména v ČZJ

Klasifikace JZ – JZ nezávislé na MJ/deskriptivní

III. Jmenné znaky nezávislé na mluveném jazyce/deskriptivní (141)	A. Na základě vnější charakteristiky – přímý popis (79)	1. Vlasy (26) 2. Obličej (29) 3. Tělo (8) 4. Oblečení (1) 5. Chůze (2) 6. Ozdobu (5) 7. Postavení (8)
	B. Na základě vnější charakteristiky – odvozené (14)	1. Vlasy (5) 2. Obličej (4) 3. Tělo (1) 4. Oblečení (3) 5. Postavení (1)

Klasifikace JZ – JZ nezávislé na MJ/deskriptivní

C. Na základě vnitřní charakteristiky – přímý popis (14)	
D. Na základě vnitřní charakteristiky – odvozené (6)	
E. Podle oblíbení žánrů (4)	
F. Podle příbady (3)	
G. Podle věku (2)	
H. Podle oblíbení postavy (2)	
I. Podle světo (2)	
J. Podle typického gesta (2)	
K. Podle typické postavy (2)	
L. Podle místa (2)	
M. Podle úlohy v metaforické či základní úloze (1)	

JZ nezávislé na MJ - Deskriptivní

Na základě vnější charakteristiky – přímý popis

- COP:** „Protože jsem odmalička nosila pořád copy. A mám ten znak dodnes.“
- VLASY NA RAMENI:** Dlouhé vlasy na rameni.
- VELMI KUDRNATÉ VLASY**
- BRADKA**
- PIHY NA OBLIČEJI II.:** „Protože dříve, vždycky když jsem se spálil od sluníčka, mival jsem po celém obličejí výrazné pihy. Takže děti říkaly: „Kde je PIHY NA OBLIČEJI?“ Mně to moc vadilo, opravdu se mi ten znak nelbil. Protože to byla nadávka, pihoun, takový ošklivý znak.“
- ŠPICATÝ NOS**
- VELMI ŠIROKÝ ÚSMĚV:** „Ona má široký úsměv, jako kůň.“
- TŘESOUČÍ SE TUK NA STEHNECH:** „Protože ona, když chodila, tak jí to sádlo takhle lítalo ze strany na stranu (směje se), no opravdu.“
- VELKÝ ZADEK**
- PRUHY:** „Protože pořád nosí oblečení s pruhy.“
- PIERCING NA NOSE**
- KOCHLEÁRNÍ IMPLANTÁT**
- KULHAT:** „Protože kulhala.“
- BRÝLE**
- NAUŠNICE:** „Protože jsem pořád vyměňovala náušnice, měla jsem různé druhy.“

JZ nezávislé na MJ - Deskriptivní

Na základě vnější charakteristiky – odvozené

- JEZEK:** „Protože měla vlasy jako ježek.“
- OVCE:** „Protože, podívejte se na moje vlasy. Když jsou delší, vypadají jako vlna ovce.“
- VYLEŠTĚNÁ PLEŠ:** (dýchnu si na ruku a ležím si čelo) „Protože měl úplně holou hlavu a ta se mu hodně leskla.“
- PARUKA:** „Protože její vlasy vypadají jako umělé.“
- RUSKO:** „Protože má obličej, jako kdyby byl Rus.“
- PAMELA:** (bezhlavně vyslovuje Pamela, ukazuje znak VELKÁ PRSA) „To se mi smáli a já jsem bývala docela naštvaná. To bylo kvůli mojí postavě, protože mám velká prsa a tvar těla jako Pamela.“
- E 55:** „Vždycky jsme se ptali: „Kde je E 55?“ Ona se tak oblékala. Nosila samé upnuté a sexy oblečení. To byl tajný znak.“
- CHAMELEON:** „Pro jednoho muže, který má vždy oblečení jiné barvy.“
- KVĚTINA:** „Já ukazuji KVĚTINA, protože vždycky nosí růžovou barvu nebo světle modrou, jako květina.“
- SOVA:** „Protože má takové silné brýle.“

JZ nezávislé na MJ - Deskriptivní

Na základě vnitřní charakteristiky – přímý popis

- FRAJER:** „On je takový frajer.“
- KŘIČET:** „Ukazujeme jí jako křičí, protože se často rozčiluje a prská u toho.“
- ROZČILOVAT SE**
- SPÁT:** „Mojí spolužáci mi ten znak dali, protože když se na mě učitelé zlobili, já jsem se na ně tak nezáživně dívala, jako když mě nudí. Jako když spím, je mi jedno, co mi říkají.“
- STYDĚT SE:** „Ona působí vždycky tak stydlivě.“
- UPJATÝ:** „Je to takový suchý patron, poslušný, zdořilý, nic s ním není. Žádná zábava.“
- UPOVÍDANÝ**
- ZNAKOVAT NA MALÉM PROSTORU**
- ZVĚDAVÝ**
- SMÁT SE**
- NERVOZNÍ**
- PYŠNÁ**

JZ nezávislé na MJ - Deskriptivní

Na základě vnitřní charakteristiky – odvozené

- GAY:** „Protože má povahu jako dívka.“
- HLAVNÍ:** „Protože je taková direktivní, všechno řídí. Musí mít pořád pravdu, často s někým nesouhlasí... Taková autorita to je.“
- MASKA:** „Když jsme ji na začátku poznali, vždycky se usmívala, také měla pečlivě udělaný make-up. A hned druhý den žalovala. Proč to dělala, nevím. (...) Měla nám to říct raději přímo, otevřeně, ne žalovat. Jako maska; neumí říct svoje námítky otevřeně, na nás se usmívala a pak si stěžovala.“
- MIMIKA:** „Má velmi výraznou mimiku.“ (Zařazeno do oddílu vnitřní charakteristiky, protože to úzce souvisí s povahou nositele.)
- MÍNUS:** „Protože neustále mluví negativně, o něčem negativním. Například že se stejně rozvedeme, když se vdáme, protože ona se taky rozvedla, že to je vždycky tak. Nikdy není spokojená, vždycky si najde nějaké negativní téma, nemá nikdy radost.“
- PŘÍJEMNÁ**
- SLEPÁ:** „Protože věčně nedává pozor, pořád si o něčem přemýšlí. Je jako slepá, ptá se stále, co se děje – taková povaha. Když jí máváte rukou před obličejem, nevidí to vůbec, nevnímá vás.“

Vlastní jména v ČZJ

JZ nezávislé na MJ - Deskriptivní

- Jiné: Oblíbená činnost, postava, zvíře, věc; příhoda; místo bydliště; typické gesto, promluva; číslo v MS

- BUCHTA: „Protože já jsem ji přemlouvala, ať začne chodit s námi na aerobik, ale ona nechtěla.“
- CHYBNĚ PROVEDENÝ ZNAK „ŠKOLA“: „Protože jsi tak legračně spletl ten znak „škola“.“
- HLEDAT NĚJAKOU DÍVKU, TOUŽIT
- PSÁT NA MOBILU
- STOPKY: „Protože nosil na krku stopky.“
- ROBIN HOOD (STŘÍLET Z LUKU): „Protože má přezdívku Robin.“
- JACKSON (LOKNA Z ČELA): „Protože tancuje jako Jackson.“
- DELFÍN (modifikované): „Ona miluje delfíny.“
- UHLAZUJE SI VLASY ZA UCHEM
- ZVEDNUTÉ PRSTY - SYMBOL SVOBODY: Václav Havel
- NENENE
- NEVÍM
- KLDNO
- 47 (modifikované, vyslovuje přitom rychle „Vladka“)

Klasifikace JZ

- JZ kombinované
- JZ s nejasnou motivací nebo neprůhledným významem

IV. Kombinované jmenné znaky (5)
V. Jmenné znaky s nejasnou motivací nebo neprůhledným významem (11)

Kombinované JZ

- ČERNÁ PAMELA: Respondent vyslovuje „Černá Pamela“ – „Je to Romka a má velká prsa.“
- KLÍČ + V: Vít Klečka: Podle křestního jména i příjmení osoby. Mezi ukazováčkem a prostředníčkem levé ruky ve tvaru písmene V se otáčí ukazováčkem pravé ruky jako klíčem.
- LUK: „Neustále z něčeho vyrábí luky, no blázen. On to miluje, luky.“ + jméno Lukáš
- NESMÍ JÍST: Nejedlová + „to mě provokovali, že nesmím jíst, protože jsem byla tlustá“.
- VANA + V: Vaňková: „Jmenuje se Vaňková.“

Proč vznikají JZ

- Neslyšící člověk má jméno MJ, které mu dali rodiče, ale to není dostačující, pokud komunikují v ZJ. Neplní svou funkci identifikace osoby.
 - Sluchově postižené děti si jméno MJ nemohou osvojit, protože je neslyší. Nemohou jména mluveného jazyka používat, protože neumí mluvit. Je příznačné, že neslyšící děti se často musí namáhat učit svoje vlastní jméno v MJ. (McKee a McKee 2000, s. 9)
- Na základě zkušeností s danou osobou si ji Neslyšící potřebují nějak vizuálně označit.
- Pojmenováním někoho naznačuje společenská skupina, že danou osobu přijala, vnímá ji a hodnotí.

JZ - fakta

- Neslyšící často znají příslušníky komunity jen jejich JZ, ne jejich oficiálními jmény
- Většina Neslyšících ze slyšících rodin získává JZ ve škole, od svých vrstevníků
 - Pouze 42% amerických Neslyšících obdrželo JZ do věku 5 let, zbytek až ve věku 11-15 let (Supalla 1992)
- Nestává se, aby si člověk určil svůj jmenný znak sám (Koubertis a Hoffmeister 2002)
- Změnit JZ lze jen těžko; ani v případě, že je jmenný znak urážlivý, nebo se shoduje se znakem jiného Neslyšícího

Nabytí JZ

v komunitě českých Neslyšících

- Podobné jako v zahraničí
- Neslyšící děti ze slyšících rodin dostanou znak většinou ve škole pro sluchově postižené, resp. později, pokud jsou v integraci
- České neslyšící rodiny odkazují ke svým členům pomocí inicializovaných znaků, dokud nedostanou z vnější komunity Neslyšících deskriptivní znak.
- Někdy se užívají tzv. obecné (tradiční) JZ

Vlastní jména v ČZJ

Kdo dává JZ?

- Respondent na otázku: „Kdo dává JZ?“

„Neslyšící, všichni. Společnost Neslyšících.“ To se tak třeba potkají a baví se: „Hele, znáš ho, viš, jmenuje se „XXX-JZ“ a pojmenovaný Neslyšící to vidí a když se mu to líbí, to jméno, tak si ho přisvojí. Nedomlouvají se, to ne. Automaticky se jim to v hlavě spojí, když vidí ten znak a popis člověka. Pak se to jméno už rozšíří. Ale nedomlouváme se na jménech, to ne. Když nevím jeho jméno? Tak já bych řekl: „Znáš toho člověka, viš, jak se tenkrát natáhl jak široký tak dlouhý, pamatuješ se? No, tak to je on!“ A pak už bych vyprávěl dál. Když neznám jméno, tak bych vyprávěl nějaký příběh, který souvisí s tím člověkem: „Viš, jak se na plese minulý týden poprali...tak ten jak stál vedle, vpravo...no, to je on.“

JZ - fakta

- Čeští Neslyšící zřejmě preferují deskriptivní JZ
- Nejčastěji podle vzhledu osoby
- Deskriptivní jmenný znak často zůstává, i když se změní skutečnost, která byla motivací znaku

Jazyková struktura jmenných znaků

- JZ vznikají na základě slovotvorných pravidel daného znakového jazyka; příp. v souladu s MJ
- Deskriptivní JZ (Klima a Bellugi 1979)
 - Nejprve se zvolí u dané osoby určitý rys.
 - Potom se označí jakýmsi významovým konceptem, který popisuje zvolený rys. Je to delší, popisnější a ikonický znakový úsek. Není příliš ekonomické, proto při každém příštím použití „budoucího JZ“ (znakového konceptu) tento úsek zkracuje a vynechávají se určité prvky tohoto konceptu.
 - Vzniká samostatný JZ, který tvoří již jen jeden nebo dva prvky z původního významového konceptu.
- Transliterované a inicializované JZ
 - Protože MJ je většinový, ZJ je jím ovlivňován.
 - Vyslovování jména MJ spolu s JZ
 - Znakování JZ, potom vyhláskování jména MJ pomocí prstové abc
 - Pro ASL jsou typické inicializované JZ - tvar ruky má podobu písmene prstové abecedy, kterým začíná jméno MJ
 - Tzv. přesné překlady, neboli výpůjčky - loan translations
 - Kalky - chybný doslovný překlad

Jmenné znaky v komunikaci

- **Komunikace - vztah s kulturou**
- **Vlastní jména v MJ:**
 1. Reference o třetí osobě
 2. Oslovování přítomné osoby
- **Reference v komunikaci Neslyšících podobné jako u slyšících.**
- **JZ se užívají většinou jen pro nepřítomné osoby.**
- **Oslovování vlastními jmény u Neslyšících není běžné.**
 - Neslyšící lidé používají za tímto účelem jiné prostředky - spíše neverbálního charakteru.
 - Slyšící nováčci v ZJ používají JZ, jak jsou zvyklí užívat jména MJ. I v ZJ oslovují: „Ahoj Pavle!“, i když to není komunikační strategie ZJ

Představování se

- Neobvyklá šíře informací sdělovaných v úvodu konverzace
- Neslyšící jsou velmi otevření
- Ptají se na:
 - místo školní docházky
 - původ jmenného znaku
 - zda jsou rodiče slyšící či neslyšící
 - kde se komunikační partner učil ZJ
- „Zvyk jasné komunikace“ (the custom of clear communication) -
 - Otevřenost Neslyšících má hluboký kulturněhistorický podtext. V minulosti často nerozuměli (odezíráni v MJ) a vytvářeli si tak informační základnu pro další nerušenou a jasnou konverzaci. Tato potřeba se rozšířila i do ZJ. (Lane, Hoffmeister a Bahan 1996)

Tlumočení jmen

- Vlastní jména - „oríšek“ pro tlumočníky ZJ
- Tlumočník musí znát jména, která slyší, umět je převést do znaku
- Pokud nezná JZ, má možnost vyhláskovat jména mluveného jazyka prstovou abecedou
- Ještě obtížnější je překlad JZ do adekvátních jmen mluveného jazyka.
 - Nejvíce problematické jsou deskriptivní jmenné znaky. Tlumočník nemůže přeložit přesný význam deskriptivních znaků, jelikož by způsobil kulturní faux-pas (např. při překladu znaku TLUSTÁ TVÁŘ přesným významovým ekvivalentem jeho formálních složek)
- McKee a McKee (2000): Zvláště komplikovaný je překlad jmen známých osobností.
 - Neslyšící mají totiž znaky pro všechny osoby, o kterých často mluví, přestože tyto osoby nejsou členové komunity Neslyšících

Vlastní jména v ČZJ

Kdo je nositelem JZ?

Kdo může získat JZ? Jaký je Váš názor?

Nositelé JZ

- Neslyšící
- Slyšící členové komunity Neslyšících
- Rodinní příslušníci
- Studenti ZJ
- Osoby v okolí, se kterými jsou Neslyšící v pravidelném kontaktu (učitelé, sociální pracovníci, tlumočníci, lékaři atd.)
- Veřejně činné osoby (politici, herci, zpěváci atd.)
- Historické osobnosti, umělci, spisovatelé atd.
 - Proč, když se aktivně nepohybují ve společnosti Neslyšících? Aby se na ně dalo pohodlně odkazovat ☺

Jmenný znak:

- křestní jméno, příjmení či přezdívka?

- Autoři studií o JZ většinou pocítovali nutnost vyjádřit se k této otázce
 - U JZ najdeme několik rysů, které připomínají přezdívky v mluveném jazyce. Např. JZ osoby se v průběhu doby může změnit, pokud se změnila okolnosti motivace, a zároveň naopak často setrvačně zůstává svému nositeli.
 - Je obtížné změnit JZ, který osoba již jednou získala. Např. nositelovou nelibostí a nesouhlasem se daný znak ještě více stabilizuje ☺ Nutno dodat, že většina Neslyšících JZ přijme a necítí potřebu jej měnit, přestože je nelichotivý. Je to realita, např. přesný vizuální rys, což se cení.
 - Někdy škádlivé JZ, tajné JZ.
- Těžko se rozhoduje, kam JZ patří

Role JZ v kultuře Neslyšících

- JZ zdrojem informací o sociálních vztazích, chování, historii, specifikách
- JZ Neslyšícího nejen označuje a vymezuje vůči ostatním jedincům, ale i spoluurčuje jeho identitu - jméno odráží to, jak mě druzí vnímají.
- Pomáhá vytvořit jedinci vztahy v komunitě
- JZ "společenskou mapou", nesou informaci o vztazích mezi členy komunity
- Jaz. vzorek JZ ukazuje vztah MJ a ZJ
- JZ poprvé získávají ve škole
- Vizuální kultura Neslyšících – deskriptivní JZ

Dědičnost a rodinná distribuce jmenných znaků

- Jazyk a kultura Neslyšících jsou specifické v tom, že se s nimi jedinec seznamuje spíše ve skupině vrstevníků, než díky starší generaci.
- Jen málo Neslyšících má sluchově postižené rodiče, kteří by jim mohli přirozeně předat znakový jazyk, kulturní i sociální normy a JZ. Většina Neslyšících získává jmenný znak od svých vrstevníků, často ve školním zařízení.
- Společenství Neslyšících je pro vznik JZ nezbytné:
 - McKee a McKee (2000, s. 28) zjistili, že ani neslyšící rodiče nedávají sami jmenný znak svým dětem. Užívají "prozatímní" inicializovaný znak, dokud dítě nedostane v komunitě Neslyšících "opravdové" deskriptivní jméno.
- Neslyšící děti neslyšících rodičů jsou důležití, protože ožívají a udržují jazykovou tradici. Přenášejí jazyk do dalších generací, standardizují ho. Vytváří nevědomky také lingvistická i kulturní pravidla pro JZ.

Shrnutí:

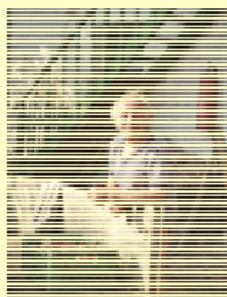

- Existuje několik typů JZ podle motivace a způsobu vzniku
- Nositeli JZ jsou Neslyšící i slyšící osoby relevantní pro komunitu Neslyšících
- JZ jsou velmi důležitou součástí ZJ i kultury Neslyšících
- Existují speciální komunikační strategie a další pravidla pro užívání JZ

Vlastní jména v ČZJ

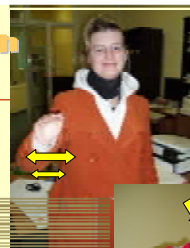
Cv. 1.:

Vymyslete JZ pro tuto osobu:

Pan Malík rád pracuje na zahradě. Sbírá všechny druhy ovoce. Nejradši trhá na podzim jablka a dává je do sklepa. Pak je na jaře zase musí vyházet ven, protože přes zimu shnijí. Rád mlísá sladké a často jí cukr lžičkou přímo z cukřenky. Nikdy nemá učešané vlasy a pořád se směje a vždycky má dobrou náladu. Celý život měl rád hezké ženy, dobré jídlo, přírodu, legraci. Jezdí červenou škodovkou pomalu a nebezpečně.

Návrhy nesivšících

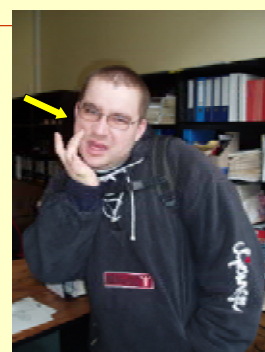
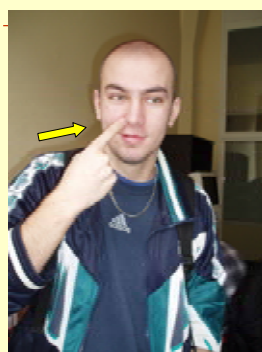

Cv. 2.:

Vymyslete JZ pro tuto osobu:

Návrhy nesivšících

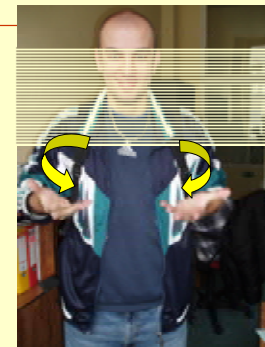
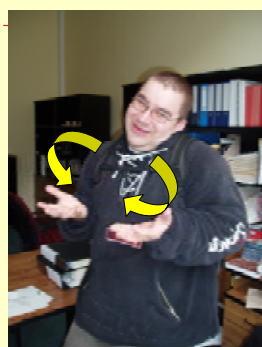

Cv. 3.:

Vymyslete JZ pro tuto osobu:

Návrhy nesivšících

Vlastní jména v ČZJ

Cv. 4.:

Vymyslete JZ pro osoby v komiksu:

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

Mgr. Lenka Okrouhlíková

23. 3. 2007

Kompenzační pomůcky

- pomůcky pro vnímání mluvené řeči
- pomůcky pro získávání a předávání informací
- signalizační pomůcky

2

Pomůcky pro vnímání mluvené řeči

- sluchadla
- bezdrátová zařízení pro přenos zvuku
- indukční smyčka
- kochleární implantát

3

Sluchadla

Sluchadlo je elektronická pomůcka, jejíž hlavní funkcí je zesílení zvuku, především řeči. Jedná se vlastně o miniaturní zesilovač zvuku. Sluchadlo sice nemůže svému nositeli zajistit zcela „normální“ sluch, ale mělo by poskytnout co největší přínos při kompenzaci sluchové vady.

4

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

Sluchadla podle tvaru

- **závěsná**

jsou zavěšena za ušním boltcem, zvuk se přivádí do zvukovodu a k bubínku plastovou trubičkou s ušní vložkou.

- **nitroušní**

jsou umístěna celá přímo v uchu. Podle provedení to mohou být sluchadla boltcová (konchální), která vyplňují konchu boltce, zvukovodová, umístěná pouze ve zvukovodu, nebo kanálová – úplně skrytá ve zvukovodu.

5

Sluchadla podle tvaru

- **kapesní (krabičková)**

mají elektroniku uloženou v malé krabičce, ke které se připojuje tenká ohebná šňůrka se sluchátkem na kterém je nasazena tvarovka

- **brýlová**

sluchadlo je skryto v jedné nebo obou nožičkách brýlí

6

Sluchadla podle zpracování signálu

- **analogová**

zpracovávají zvukový signál analogově (tranzistory, integrované obvody)

- **analogová digitálně programovatelná**

nastavení je provedeno digitálně, kontrola činnosti probíhá rovněž digitálně.

- **plně digitální**

zpracovávají signál zcela odlišným způsobem, jsou řízena mikročipem

7

Bezdrátová zařízení pro přenos zvuku

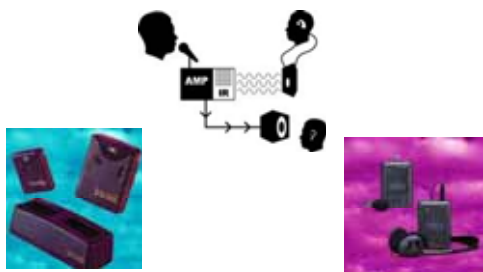
- **přenosné naslouchací soupravy (pojítka) s radiovým (FM) nebo infračerveným (IR) přenosem**

- individuální
- skupinové

Jde o soupravy, které se skládají ze dvou částí. Mluvčí má mikrofón s vysílačem rádiového signálu nebo infračerveného záření, komunikační partner pak přijímač signálu z vysílačky buď v podobě krabičky do kapsy s připojenými sluchátky (přenosná naslouchací souprava), nebo je přijímač přímo vestavěn do závěsného sluchadla (rádiové sluchadlo) nebo lze připojit sluchadlo vlastní.

8

FM a IR pojítka

9

Bezdrátová zařízení pro přenos zvuku

- **individuální přenosný naslouchací přístroj (osobní zesilovač)**

bezdrátový přenos pomocí infračerveného (neviditelného) světla, případně rádiových vln, vhodný zejména pro sledování televize (na televizor se postaví majáček, který vysílá infračervené záření, popř. rádiové vysílání nesoucí informaci o zvuku, sluchátka na hlavě mají přijímač infračerveného záření a zesilovač).

10

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

Indukční smyčka

Indukční smyčka je zařízení, které vyzařuje do místnosti magnetické pole, které se mění podle zvuku. Většina sluchadel má vestavěný tzv. indukční snímač, který umožňuje toto magnetické pole zachytit. Pokud je v místnosti, divadle, kině apod. instalovaná smyčka, je poslech přes indukční snímač nesrovnatelně kvalitnější než poslech přes mikrofon sluchadla. V domácnostech se indukční smyčka obvykle používá k zesílení poslechu zvuku z televizoru, telefonu. Indukční smyčku tvoří několik závitů drátu okolo místnosti. Lze si ji buď zhotovit na míru, nebo ji koupit hotovou a rozvinout kolem místnosti. Posлуhač se pak může pohybovat uvnitř plochy ovinuté smyčkou a stále slyší zesílený zvuk.

11

12

Kochleární implantát

Kochleární implantát je elektronická funkční smyslová náhrada, která zprostředkuje sluchové vjemy neslyšícím jedincům přímou elektrickou stimulací sluchového nervu uvnitř hlemýždě vnitřního ucha. V České republice je všem pacientům implantován kochleární implantát NUCLEUS australské firmy COCHLEAR.

13

Kochleární implantát - funkce

Zvuk je přijímán mikrofónem v horní části řečového procesoru. Tam je zvuk zpracován do zakódovaných signálů, které jsou vedeny do vysílací cívky. Vysílací cívka vysílá signály přes kůži do implantátu (přijímače/stimulátoru), kde jsou převedeny na elektrické impulzy. Impulzy jsou posílány do svazku elektrod v hlemýždě, kde stimulují vlákna sluchového nervu. Sluchový nerv vede výslednou informaci do vyšších sluchových drah a dále do mozku, který ji rozeznává jako zvuk.

14

Kochleární implantát – vnitřní a vnější část

15

Pomůcky pro získávání a předávání informací

- telefon se zesílením zvuku
- psací telefon
- fax
- mobilní telefon, videotelefon
- televizor s teletextem, videorekordér
- počítač, internet, webová kamera

16

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

Telefon se zesílením zvuku

- Přímě v telefonu vestavěn zesilovač, kterým lze hlasitost ve sluchátku nastavit podle potřeby. Telefon se zesílením zvuku má význam pouze pro nedoslýchavé, nikoli však pro zcela neslyšící, kteří nevnímají ani sebevíc zesílený zvuk.
- K telefonu je možno připojit: sluchátko pro kostní vibrační poslech, náhlavní soupravu indukční smyčku, sluchátko pro odposlech.

17

Telefon se zesílením zvuku

18

Psací telefon

Psací telefon umožňuje neslyšícím vést dialog, vzkaz se napíše na klávesnici a odpověď partnera se zobrazuje na displeji.

19

Fax

- fax
- faxmodemová karta k počítači a programové vybavení emulující (napodobující) fax

20

Mobilní telefon

- hovory
- sms zprávy
- wap (internet)
- možnost zaslání tísňové sms
- vibrační a světelná signalizace
- speciální tarify zvýhodňující zasílání sms
- operátor O2 služba pro neslyšící
- videotelefony – přímý hovor ve ZJ

21

TÍSNOVÁ LINKA POLICIE ČR
603 111 158
T-Mobile

Příjemci: _____ 10 znaků / 1 - rozloženo

Místo události: _____ 10 znaků / 1 - rozloženo

Ličba: (toto slouží veřejnému sdělení) _____ 20 znaků / 1 - rozloženo

Co se stalo: _____ 80 znaků / 1 - rozloženo

Zvonění jako: ANO NE _____ 10 znaků / 1 - rozloženo

22

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

Operátor Telefónica O2 – služba pro neslyšící

Spojení přes tento operátor je možné 24 hodin denně, 365 dní v roce, a to všemi dostupnými komunikačními prostředky: běžným telefonem, mobilním telefonem, psacím telefonem nebo faxem. A operátor Vás opět spojí na kterýkoliv zde uvedený komunikační prostředek.

23

Televize s teletextem, videorekordér

Veřejnoprávní televize je podle zákona povinná opatřovat nejméně 70 % (ostatní televize 15%) vysílaných pořadů tzv. **skrytými titulky** (tyto pořady jsou v TV programu označeny **-ST-**), které nejsou na běžném televizním přijímači vidět. Skryté titulky se v České republice přenášejí na stránce **888** teletextu. Dražší videorekordéry umí tyto titulky nahrát.

Pořady označené písmenem **Z** jsou buď ve ZJ (Zprávy ve znakové řeči, Televizní klub neslyšících) nebo jsou do ZJ tlumočeny (Sama doma, pohádky pro děti, Pomáhejme si aj.)

24

Počítač, internet, webová kamera

- zdroj informací v psané češtině
- možnost přímé komunikace
 - email
 - chat
 - icq, msn, skype aj.
 - webová kamera
- výukové a učební programy
 - e-learning
 - znakový jazyk
 - logopedie
 - multimediální pomůcky aj.

25

Signalizační pomůcky

- světelná signalizace
 - bytového a domovního zvonku
 - telefonního zvonku
 - klepání na dveře
 - pohybu
 - přítomnosti zvuků (např. pláč dítěte)
- světelný nebo vibrační budík, hodinky, minutka
- pohybové čidlo
- signální pes

26

Signalizace domovního zvonku

- systém k instalaci do světelného rozvodu
Zařízení, které po stisknutí zvonku rozsvěcuje a zhasíná běžná stropní svítidla.
- systém s vysílačkou
Ke zvonkovému tlačítku je namontována malá rádiová vysílačka, která po stisknutí tlačítka začne vysílat rádiový signál, který zachytí přijímač ve speciálním svítidle. Svítidlo začne blikat. Svítidel s přijímači musí být tolik, kolik je místností.
- systém s propojením elektrorozvodnou sítí
Je podobný systému s vysílačkou. Namísto rádiového vysílání se ke spojení mezi vysílačkou u zvonkového tlačítka a přijímači používají impulsy, které se šíří po bytovém rozvodu elektriny. Propojení se dosáhne prostým zasunutím vysílače a svítidel s přijímači do zásuvek.

27

Signalizace přítomnosti zvuku

- komplexní signalizační systém s rozvodem signálu po elektrorozvodné síti nebo s FM propojením
Souprava obsahuje jeden nebo několik vysílačů a několik přijímačů s fotovýbojkou, světlem, popřípadě přenosných přijímačů s vibrátorem. Vysílače mohou indikovat např. zvonění dveřního zvonku nebo klepání na dveře, zvonění telefonu, pláč dítěte, kůř v místnosti, pohyb před dveřmi. Propojení mezi vysílači a přijímači - signalizátory - je buď s pomocí rádiového vysílání, nebo pomocí impulsů vysílaných po elektrorozvodné síti v bytě.
- signalizace pláče dítěte
Zařízení, která se umístí do blízkosti postýlky dítěte a která pomocí mikrofonu zachycují pláč dítěte a následně rozsvěčují světlo nebo fotovýbojku, které mohou být umístěny v jiné místnosti nebo několika jiných místnostech.

28

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

Signalizace zvonění telefonu

- **systém k instalaci do světelného rozvodu**
Rozsvěcuje a zhasíná běžná stropní svítidla. Protože stejný systém signalizuje i zvonění dveřního zvonku, liší se frekvence blikání.
- **systém s fotovýbojkou**

Krabice s instalovanou fotovýbojkou, která se dává do blízkosti telefonního přístroje. Při zazvonění telefonu emituje velmi intenzivní světelné záblesky, které jsou vidět i za denního světla.

29

Světelná signalizace Aviso

Každý vysílač nebo přijímač se jednoduše zastrčí do elektrické zásuvky v bytě. Vysílače rozeznávají jednotlivé vjemy jako zvonění telefonu, zvonek u dveří, klepání, křik dítěte atd. a převedou je na elektrické signály, které se přenesou běžnou elektrickou sítí k přijímačům. Tyto mají barevné LED diody, které svou barvou jednoznačně ukazují, který vjem vyvolal záblesky a tím poznáte o který vjem se jedná.

- * **červená** = telefon (psací telefon a fax), mobilní telefon a příchod SMS zpráv (při koupi SMS 4)
- * **červená + žlutá** = fax (telefon a psací telefon), mobilní telefon a příchod SMS zpráv (SMS 3)
- * **zelená** = zvonek u bytových dveří
- * **zelená + žlutá** = zvonek u domovních dveří, klepání na dveře, autoalarm
- * **zelená/červená střídavě** = volání osob, bytový alarm, pohyb osob, kouř a požár
- * **žlutá** = hlas, pláč dítěte, štěkání psa

30

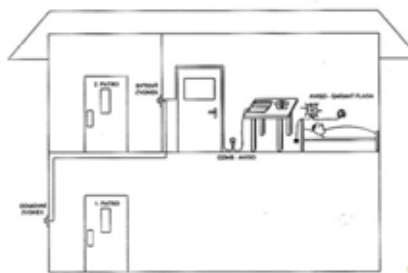
Světelná signalizace Aviso

31

Světelná signalizace - využití

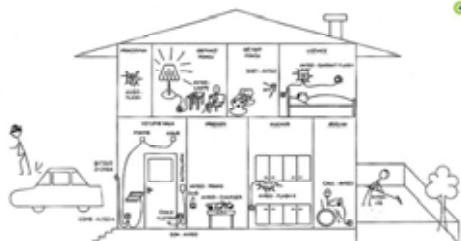
GARSONKA – JEDNODUCHÉ ŘEŠENÍ
Signalizace: domovní a bytový zvonek, telefon, zvonění budíku

32

Světelná signalizace - využití

KOMPLEXNÍ ŘEŠENÍ
Signalizace: domovní a bytový zvonek, klepání na dveře, telefon, zvonění budíku, pohyb, požár, autoalarm, pláč dítěte, přivolávání osob, signalizace na státku

33

Budík, hodinky, minutka

Ani lehce nedoslýchavé nevzbudí běžný budík s akustickou signalizací. Proto lze použít signalizaci vibrační popř. světelnou. Vibrátor nebo fotovýbojka mohou být vestavěny přímo do budíku nebo mohou být k budíku připojeny. Za srovnatelnou pomůcku s touto pomůckou lze považovat vibrační náramkové hodinky nebo vibrační minutky (kuchyňské stopky, nošené na krku nebo v kapse).

34

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

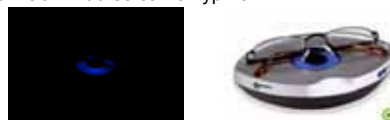
Budík, hodinky, minutka

35

Pohybové čidlo

Zařízení, které člověka v noci ve tmě bezpečně navede na místo, kde si odloží své sluchátko, popřípadě brýle a automaticky se pohybem ruky rozsvěcuje příjemným modrým světlem. Po pár vteřinách klidu se samo vypíná.

36

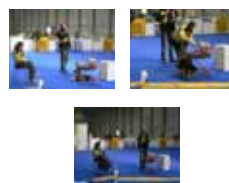
Signální pes

Asistenční signální pes pro neslyšící dokáže svému pánickovi či paničce "říci", že na ně někdo volá, zvoní, přišla SMS či faxová zpráva, doprала pračka, přetéká voda v koupelně, pláče dítě, že někdo klepe na dveře nebo okno, dovařila varná konvice, vypnula se mikrovlnná trouba, jede či trubicí auto, tramvaj apod. Takovýto pes také dokáže svému majiteli podat, co mu upadne, protože neslyšící si často nevšimne, že mu něco spadlo.

37

Signální pes

Výcvik signálního psa
označení dětského pláče

38

Použité www. stránky

- <http://www.volny.cz/audionika/>
- <http://www.prosluch.cz/sluchadla.php>
- www.kompone.cz
- http://home.tiscali.cz:8080/ckn_help/kp.htm
- http://www.hearingresearch.org/Bulletin8C_files/image008.jpg
- <http://www.prvnikrok.cz>
- <http://www.kochlear.cz/>
- http://www.mvcr.cz/zpravy/2006/formular_neslysici.gif
- <http://www.helpes.cz/psi-pomocnici-pro-neslysici.php>

39

Doporučená literatura

- HRUBÝ, Jaroslav. Průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 2. Praha : FRPSP, 1998.
- obsahuje podrobný technický popis kompenzačních pomůcek

40

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

Učební materiály pro výuku ČZJ

Slovníky, učebnice, kurzy...

- knižní
- videokazety
- elektronické
 - CD-ROM
 - DVD
 - internetové

41

Knižní

- Gabrielová, D.; Paur, J.; Zeman, J. *Slovník znakové řeči*. Praha: Horizont, 1988.
- Mrzilková, E.; Ostatková, M. *Základy české znakové řeči I*. Jinočany: H&H, 1993.
- Lachman, A.; Daněk, Z. *Obrázkové karty se znakovou řečí*. Praha: ČUN, 1996.
- Růžicková, M. *Učíme se českou znakovou řeč*. Praha: Septima, 1997.
- Růžicková, M. *Než půjdeme do školy*. Praha, Septima, 2000.
- Růžicková, M. *Znakování pro každý den*. Praha: Septima, 2001.

42

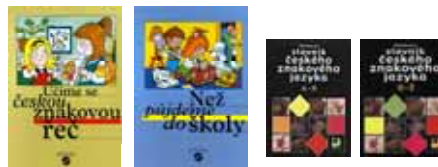
Knižní

- *Slovník znaků křesťanských pojmů pro Neslyšící*. Praha: Naděje, 2001.
- Potměšil, M. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka A – N*. Praha: Fortuna, 2002.
- Potměšil, M a kol. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka 0-Ž*. Praha: Fortuna, 2005.
- Brožík, J., Masník, B., Kurcová, Z.: *Slovník znakového jazyka*. Gong. Praha: ASNEP, od května 1999, roč. XXIII, č. 5.

43

Knižní – zásobárna všeobecných současných znaků

- Růžicková, M. *Učíme se českou znakovou řeč*. Praha: Septima, 1997.
- Růžicková, M. *Než půjdeme do školy*. Praha, Septima, 2000.
- Potměšil, M. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka A – N*. Praha: Fortuna, 2002.
- Potměšil, M a kol. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka 0-Ž*. Praha: Fortuna, 2005.

44

Videokazety

- Potměšil, M. a kol. *Kurz znakové řeči*. Hradec Králové: PedF, 1989.
- *Znakový jazyk Základní kurz*. Praha: FRPSP, 1991.
- Procházková, A. a kol. *Slovník znakového jazyka pro obor pedagogika a psychologie*. Hradec Králové: PedF, 1992.
- Kubicová, J. a kol. *Kurs znakové řeči 1-10*. Hradec Králové: Videon 1991-1992.
- *Základní slovník znakové řeči 1-8*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1994.

45

CD-ROMy

- Ptáček, V.; Buberle, V. *Český slovník znakového jazyka 1-4*. Praha: ČUN, 1997.
- Ptáček, V.; Kotvová, M. *Slovník znakové řeči I. díl*. Praha: PedF UK, 1998.
- Potměšil, M. *Zpracování dřeva – terminologická pomůcka*. Beroun 2002
- *Kurz české znakové řeči I., II., III., IV*. Brno: Unie neslyšících, 2002-2006.

46

Kompenzační pomůcky a učební materiály pro výuku ZJ

CD-ROMy

- *Tecno Zeinu Výuka znakové řeči*. (bibliografické údaje neuvedeny).
- *Terminologie pro počítače, internet, tvorbu webových stránek a typografii v českém znakovém jazyce*. Praha : ASNEP, 2003.
- Vysuček, P; Motežlíková, J. *Specifické znaky*. Praha: FF UK, Pevnost, 2003.
- *Lexikologie pro základní školy*. Praha: FF UK, 2003.

47

CD-ROMy

- Langer, J.; Ptáček, V.; Dvořák, K. *Znaková zásoba českého znakového jazyka k rozšiřujícímu studiu surdopedie se zaměřením na znakový jazyk 1., 2., 3., 4.* Olomouc: UP PedF, 2004.
- Dingová, N.; Dvořáková, M.; Faltínová, R.; Okrouhlíková, L.; Servusová, J. a kol. *Slovník znakového jazyka terminologie z období těhotenství, porodu a péče o novorozence*. Praha : Tamtam, 2005.
- Horáková, R. *Znaková zásoba terminologických pojmů (speciální pedagogika)*. Brno : MU, 2005.

48

CD-ROMy

- Potměšil, M. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast historie*. Praha : Fortuna, 2005.
- Potměšil, M. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast přírodopis: botanika*. Praha : Fortuna, 2005.
- *Zvířátka v českém znakovém jazyce*. Praha : FRPSP, 2005.
- *Taktilní znakový jazyk pro hluchoslepé*. Praha : Lorm, 2006.
- LANGER, J. a kol. *Slovník pojmů znakového jazyka pro oblast tělesné výchovy a sportu*. Praha : Fortuna, 2006.

49

CD-ROM – znaky z oblasti zdravotnictví – porodnická terminologie

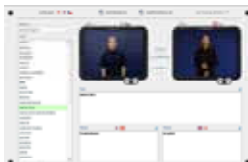
- Dingová, N.; Dvořáková, M.; Faltínová, R.; Okrouhlíková, L.; Servusová, J. a kol. *Slovník znakového jazyka terminologie z období těhotenství, porodu a péče o novorozence*. Praha : Tamtam, 2005.

50

Internetové

- www.lexikon.wz.cz/znakovka
- www.ticho.cz
- <http://www.startindenjob.de/cz>
(slovník z oblasti zdravotnictví)

51

Pohádky v ČZJ

- *Pohádky v českém znakovém jazyce*. [videokazeta] Hradec Králové: SpgŠ, 2004.
- *Červená Karkulka čtení a hraní*. [CD-ROM] Brno : Labyrint, 2004.
- *Pinocchio pohádka pro neslyšící děti v rámci cyklu Čtení a hraní* [DVD] Brno : Labyrint, 2005.
- *Pohádky o zvířátkách ve znakovém jazyce*. [CD-ROM] Praha : FF UK, 2005.

52

Komunitní tlumočení pro neslyšící

KOMUNITNÍ TLUMOČENÍ PRO NESLYŠÍCÍ

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka
Praha, 2007

Komunitní tlumočení

- v našem pojetí – tlumočnická profese, individuální tlumočení, v oblastech zdravotnických, právních, vzdělávacích a sociálních služeb

- kde se s komunitním tlumočením u nás setkáme:
 - na úřadech
 - na pohotovosti
 - na policii
 - u lékaře
 - v poradnách

- Je nutné o komunitním tlumočení vůbec uvažovat?
ANO

- Je řešení situace bez tlumočnicka pro neslyšícího klienta nevyhovující?
ANO

Důvody:

- 1) čeština je pro neslyšící cizí jazyk
- 2) slyšící klienti nejsou neochotni hledat alternativní způsoby komunikace
- 3) dochází k nepochopení potřebám neslyšícího klienta

Nesprávné názory v oblasti komunitního tlumočení:

- Tlumočnick musí neslyšícího klienta chránit
- Neslyšící jsou málo informováni, a proto musí tlumočnick znát sociálně právní minimum a pomáhat neslyšícímu v jeho těžké situaci
- Tlumočnick musí zasáhnout, když je jasné, že je neslyšící klient diskriminován
- Některé organizační záležitosti může za neslyšícího klienta vyřídít tlumočnick sám se slyšícím klientem a neslyšícímu klientovi jen oznámit výsledek. Jednání se tím urychlí a zjednoduší
- Neslyšící klienti jsou málo informováni a mají málo sociálních zkušeností, proto je lepší, když jim tlumočnick při jednání některé složitější záležitosti zjednoduší a vysvětlí

- Tlumočnick musí tlumočit „slovo od slova“ a doslova
- Neslyšícím lidem je třeba pomáhat, a proto není vhodné brát si za tlumočení finanční odměnu
- Když se klient nevyjadřuje slušně, musí to tlumočnick při překladu vylepšit a „uhladit“

Při komunitním tlumočení platí stejná pravidla tlumočení jako při kterémkoli jiném tlumočení

- tlumočnick převádí věrně význam a obsah sdělení z jazyka výchozího do jazyka cílového
- tlumočnick nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá
- tlumočnick není aktivním účastníkem komunikace
- tlumočnick nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce
- tlumočnick zná a dodržuje etický kodex tlumočnicka znakového jazyka

Komunitní tlumočení pro neslyšící

- základní specifika komunitního tlumočení:

- ▶ tlumočník následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem
- ▶ uspořádání tlumočníka a neslyšícího a slyšícího klienta v prostoru

T = neslyšící klient
T = tlumočník
N = slyšící klient
S = slyšící klient

- ▶ přítomnost neslyšícího tlumočníka

ST	NT	N = neslyšící klient
		ST = slyšící tlumočník
N	S	NT = neslyšící tlumočník
		S = slyšící klient

SPECIFIKA KOMUNITNÍHO TLUMOČENÍ PRO NESLYŠÍCÍ

- faktory hrající roli v procesu tlumočení:

- Komunita Neslyšících
- Osobnost tlumočníka
- Znakový jazyk

Jednotlivé situace

- **Zdravotníci**
 - Pohotovost
 - Oftalmologie
 - Traumatologie (chirurgie)
 - Urologie
 - Gynekologie
 - Stomatologie

Desatero pro tlumočení ve zdravotnictví

- ◆ Člověk s vadou sluchu má při komunikaci se zdravotníky právo na tlumočníka, pokud o to požádá.
- ◆ Neslyšící člověk má právo vybrat si tlumočníka, kterému dobře rozumí a kterému důvěřuje.
- ◆ Tlumočení může probíhat formou znakového jazyka, znakované, mluvené či psané češtiny dle
- ◆ komunikačních preferencí neslyšícího člověka.
- ◆ **Rozhovoru vedeme přímo s neslyšícím člověkem a udržujeme znakový kontakt s ním, nikoliv s tlumočníkem. Neslyšící člověk ovšem musí sledovat tlumočení informací. Stojíme či sedíme tak, abychom za zády neměli zdroj světla.**
- ◆ Nemluvíme s tlumočníkem s tím, že ten to **později** neslyšícímu pacientovi vysvětlí.

Desatero pro tlumočení ve zdravotnictví

- Neslyšící účastník hovoru má právo na informace v plné kvalitě a v case, kdy mu jsou určeny a stát se průběžně na to, co ho zajímá.
- Tlumočník musí být vždy vedle slyšící osobu, jejíž řeč tlumočí. Neslyšící člověk potřebuje vidět jak na tlumočníka, tak i na hovořící osobu.
- Během hovoru neodbíháme. Vzdálíme-li se od tlumočníka, neslyšící člověk se obrací za námi a
- uniká mu tak část tlumočených informací.
- Mluvíme svým obvyklým tempem. Tlumočník nás sám upozorní, bude-li třeba zpomalit.
- Máme na paměti, že při tlumočení vždy dochází k časovému skluzu. **Tlumočník musí mít čas přijímat informace, zpracovat ji a zprostředkovat.**
- Na konci hovoru se neslyšící člověka zeptáme, zda ještě něco potřebuje upřesnit.
- I když se s neslyšícím pacientem dorozumíváme přes tlumočníka, dejme mu s sebou také písemné sdělení o jeho zdravotním stavu a o důležitých doporučeních.

Komunitní tlumočení pro neslyšící

> Právní oblast

- › Soudní jednání
- › Přestupkové řízení
- › Cizinecká policie
- › Policejní výslech
- › Svědecká výpověď
- › Právní poradenství

> Vzdělávací oblast

- › Přednášky, semináře
- › Praktická cvičení
- › Zkoušky – přijímací, závěrečné, maturitní
- › Rekvalifikace
- › Pracovní porady

> Sociální oblast

- › Úřady (úřad práce, úřad sociálního zabezpečení...)
- › Poradny (PPP, manželské...)
- › Svatební obřad, křtiny
- › Mše svatá
- › Ostatní: kadeřník, reklamace, půjčovna

Proplácení tlumočnických služeb:

- dříve: pečovatelská služba
- dnes: pečovatelská služba
Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící

- zprostředkovává tlumočení podle požadavků slyšících i neslyšících klientů z celé ČR pro všechny účely
- poskytuje tlumočnické služby v profesích tlumočnický znakového jazyka, transliterátor znakové češtiny, artikulační tlumočnick a tlumočnick pro hluchoslepy
- proplácí pouze individuální tlumočení neslyšícím klientům
- Centrum je zřizováno ASNEP (Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel)
- zahájilo činnost v roce 2003

- tlumočnicka lze objednat přes sms, faxem, e-mailem, telefonicky nebo osobně
- objednávky vyřizuje operátor, který podle požadavků klienta vyhledá v databázi vhodného tlumočnicka a domluví s ním klientovi schůzku na dobu a místo, které si klient objednal
- otevřeno ve všední dny od 7 do 17 hodin
- zprávu s požadavkem na tlumočení je možné zaslat kdykoli

Komunitní tlumočení pro neslyšící

Kontakty

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící

Hábova 1571
155 00 Praha 5 – Stodůlky
Tel/fax: 251 613 623
SMS: 776 701 502
E-mail: tlumoceni@gong.cz
Internet: <http://tlumoceni.gong.cz>

Zkušenosti z tlumočení pro neslyšící v USA

Interpreting

in the U.S. Medical Community

Presented by Tim Curry:

- OK QAST certified interpreter
- A.A.S. Sign Language Interpreting
- A.S. American Sign Language
- B.S. Astrophysics
- Traveler
- Redheaded Thespian

Main Topics

- A brief history
- Educational system for interpreters
- Meet Deaf: Fact or Fiction?
- Miscommunication
- Reality

A Brief History

- Early interpreters
- ASL a language...finally
- Americans with disabilities act (ADA)

Educational System for Interpreters

- Interpreter Training Programs (ITP)
- Colleges, universities
- Continuing education

Zkušenosti z tlumočení pro neslyšící v USA

Meet Deaf: Fact or Fiction?

- ❑ Signing is not a Language
- ❑ Deaf people are retarded
- ❑ Deaf have heightened senses
- ❑ Deaf have Deaf babies
- ❑ Deaf want to be hearing
- ❑ Deaf miss music

Miscommunication

- ❑ Language
- ❑ Time Delays
- ❑ Culture Differences
- ❑ History of Discrimination

Reality

- ❑ Hospitals, Clinics, Emergency personnel
- ❑ Hiring and Paying Interpreters
- ❑ My Experiences

Remember....

- ❑ We interpret for Deaf and for Hearing: both cultures
- ❑ It is not our conversation nor event
- ❑ Every situation, client and conversation is different
- ❑ Be flexible, able to change or conform, be open-minded

Umělecké tlumočení

Umělecké tlumočení – divadelní tlumočení a tlumočení hudby a zpěvu do znakového jazyka

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Význam uměleckého tlumočení do znakového jazyka

- Rozšíření možností kulturního využití Neslyšících
- Propojení a nabídka poznávání dvou odlišných světů a kultur – světa slyšících a světa Neslyšících

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Umělecké tlumočení

Výchozí hledisko uměleckého tlumočení

- zprostředkování rovnocenného zážitku z uměleckého díla Neslyšícímu publiku

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Divadelní tlumočení

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Krátká historie divadelního tlumočení v Čechách

- náhodná, většinou nepřipravená, jednorázová tlumočení divadelních představení
- 1998 – první pravidelně tlumočené divadelní představení v ČR
- 2003 – Tracyho tygr – první stínové tlumočené představení
- od roku 2003 prudký rozvoj uměleckého tlumočení v divadlech

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Typy divadelního tlumočení

- Balkónové tlumočení
- Statické tlumočení
- Zónové tlumočení
- Stínové tlumočení
- Experimentální formy tlumočení

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Příprava tlumočnicka

- Úzká spolupráce s divadlem
- Široké spektrum podkladových materiálů
- Týmová práce
- Neslyšící supervizoři
- Přesné paměťové nastudování

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Tlumočení hudby a zpěvu

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Umělecké tlumočení

Spíše současnost než-li historie

- 1997 přichází zpěv ve ZJ do České republiky
- 1998 vzniká první stálý soubor Neslyšících zpívajících ve ZJ
- 2002 první oficiální tlumočení celého koncertu do ZJ
- 2003 první oficiální tlumočení celého koncertu vážné hudby do ZJ

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Tlumočení

– překlad a jeho interpretace

Výchozím hlediskem překladu je opět snaha zprostředkovat Neslyšícímu divákovi stejný prožitek jako má divák slyšící.

- melodie
- rytmus, tempo
- gradace
- obsah
- kontext
- charakter interpreta
- emoční náboj

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Překlad hudby a interpretace překlada

1. Získání skladby, její poslech a rozčlenění
2. Překlad textu nebo vyhledávání podkladů pro obsahovou náplň skladby
3. Propojení znaků a hudby
4. Nácvič skladby a její fixace
5. Introspekce videonahrávkou
6. Supervize Neslyšícím
7. Zkouška s interpretem + logistika

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Tlumočení hudby a zpěvu do znakového jazyka

x zpěv Neslyšících ve znakovém jazyce

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Tlumočení

- Bezpodmínečné následování interpreta skladby formou a obsahem
- Větší staticnost
- Citlivost v bikulturním převodu

Interpretace

- Inspirace skladbou pro vlastní interpretaci
- Časté propojení s pohybovou složkou
- Volnost v bikulturním převodu

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Komora – hybná síla v oblasti uměleckého tlumočení

- Řada prvenství
- Nepřetržitá práce v oblasti uměleckého překladu od roku 2003
- Propracovávání metodiky uměleckého překladu
- Spolupráce s umělci, divadly atd.

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houšková

Umělecké tlumočení

Kde se lze setkat s uměleckým tlumočením v současné době

Pravidelně tlumočená představení:

- Perfect Days – Divadlo Na Zábradlí – statické tlumočení
- Růže pro Algernon – Divadlo Kašpar – stínové tlumočení
- Zahrada – Divadlo Nablízko – experimentální forma tlumočení

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houžková

Pravidelně tlumočené koncerty:

- Podepsáno srdcem – prosinec
- Tříkrálový benefiční koncert - leden

24.3.2007

Mgr. Kateřina Červinková Houžková

Kontakty

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o.s.

Ocelářská 35/1354
190 00 Praha 9

Tel.: 284 080 296

Fax: 284 080 298

SMS: 603 349 104

E-mail: info@cktzj.com

www: <http://www.cktzj.com/>